

Мурсамітова І. А. Формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога засобами мистецтва як умова її професійної самореалізації / І. А. Мурсамітова, О. В. Матліна // Освітній процес : погляд зсередини : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 29-30 листопада 2010 р. : В 2 т. – Д. : Біла К.О., 2010. Т. 2 : Актуальні питання розвитку культури, мистецтва, освіти. – 2010. – С. 45 – 50.

І.А. Мурсамітова, О.В.Матліна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОНЦЕАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ЯК УМОВА ЇЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті актуалізується проблема формування творчого потенціалу майбутніх учителів засобами мистецтва. Акцент зроблено на процесі організації практичної роботи з зазначеної проблеми в Лисичанському педагогічному коледжі спрямованому на поетапний розвиток усіх структурних компонентів творчого потенціалу студентів, запропоновано етапи критеріїв розвитку творчого потенціалу та подано методичні рекомендації щодо формування художньо-естетичного досвіду спілкування з мистецтвом як духовною цінністю.

Ключові слова: розвиток, засоби мистецтва, творчий потенціал, студенти.

Розвиток творчого потенціалу особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства на етапі глобальних перетворень в системі освіти України, інтеграції у світовий освітній простір. Відповідно до європейських вимог та вітчизняних державних документів (Державна національна програма “Освіта. Україна XXI століття”, Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Концепція національного виховання) потребують оптимізації завдання та педагогічні механізми творчого розвитку студентської молоді, здатної до професійного самовдосконалення та самореалізації. Відповідно до цього виникає необхідність внесення кардинальних змін до змісту, форм і методів навчально-виховної роботи з молоддю, зокрема студентів педагогічних

коледжів, де реалізується креативний підхід до розвитку особистості, формування активно-перетворювальної позиції, творчого потенціалу. Актуальною є проблема підготовки творчих учителів, які в умовах динамічних подій XXI століття будуть здійснювати естетичне й художнє виховання підростаючого покоління, виявляти творчі можливості своїх вихованців.

Аналіз наукової літератури з вищезазначеної теми дає змогу стверджувати, що проблема формування творчого потенціалу розглядалася у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях з позиції професійної підготовки майбутнього педагога в університетах та інститутах. Це сприяло накопиченню певного позитивного досвіду в розробці основних теоретичних положень з цієї проблеми. Так, філософський аспект творчості розглянули у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та ін. Психологічні основи цієї проблеми викладені в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та ін. Педагогічний аспект проблеми формування і розвитку творчої активності розглядається в працях В. Андрєєва, Д. Вількєєва, М. Данилова, Н. Кичук, М. Махмутова, І. Огороднікова, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін.

Разом з тим, позитивно оцінюючи здобутки вищезазначених науковців, слід зауважити, що проблема формування творчого потенціалу майбутніх учителів поки залишається висвітленою частково, існуючі роботи в цій галузі розкривають лише деякі шляхи вдосконалення підготовки студентів педагогічних училищ, однак бракує системних досліджень у наукових працях з проблеми підготовки майбутнього вчителя як творчого спеціаліста, в яких би вивчалися специфічні прояви творчої активності в умовах музично-сценічної діяльності в педагогічних навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Нині, коли йде пошук духовних орієнтирів, проблема розвитку творчих здібностей, що удосконалюють особистість, стала особливо актуальною. Інтерес до цієї проблеми в наші дні зумовлений процесами, що відбуваються в Україні, в житті всього суспільства. Саме вони вимагають невідкладних перетворень практично в усіх сферах сучасного життя, вимагають і мобілізації внутрішніх можливостей кожної людини.

Не стала винятком і освіта, недосконалість якої спонукає до створення таких навчальних закладів, які б виховували творчу особистість, здатну до діяльності в новій економічній ситуації, розвивали її обдарування, талант.

Перед педагогікою сьогодні, поряд із традиційними завданнями, постають завдання творчого розвитку особистості, де кожна людина набуває особливої цінності та значущості, і в першу чергу унікальністю свого існування.

Повсякденна діяльність викладача наповнена пошуками й новаторством, являє собою наповнений творчий процес. Соціокультурна практика людського суспільства яскраво свідчить про те, що творчість є породженням високої загальної та емоційної культури особистості, інтуїції, фантазії, розвиненої уяви, витонченості спостереження, образного мислення, духовного багатства [7, с.212].

Одним з першочергових завдань сучасного навчального закладу, в тому числі й педагогічного коледжу, є ліквідація відчуження між викладачем та студентом. Це завдання можна розв'язати шляхом реалізації особистого підходу до студентів, коли кожний студент відчуватиме, що він цікавий як особистість кожному викладачу й усьому педагогічному колективу в цілому. Необхідна навчальна співпраця, в процесі якої відбувається розвиток творчого мислення, яке дає змогу студентам бачити те, чого ще немає, але що може бути створене ним самим (задля пошуку невідомого, нового, загадкового, незвичайного) [5, с.78].

Якостями, якими має володіти педагог для роботи з творчо-активними дітьми, учнями, студентами, мають бути:

- доброзичливість і чуйність;
- орієнтація в особливостях психології творчо обдарованих, відчуття їхніх потреб та інтересів;
- високий рівень інтелектуального розвитку;
- широке коло інтересів;
- готовність до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних з навчанням творчо активних, обдарованих особистостей;
- педагогічна та спеціальна освіта;
- почуття гумору;
- гнучкість, готовість до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення;
- творчий, нетрадиційний особистий світогляд;
- цілеспрямованість і наполегливість;
- емоційна стабільність;
- уміння переконувати;
- схильність до самоаналізу;

Узагалі, бути педагогом – значить бути творчою особистістю, бути талановитим.

Серед багаточисельних засобів розвитку творчості, творчого потенціалу вчителя надзвичайно велика роль належить мистецтву, що є взірцем творчої натхненної діяльності. Вплив мистецтва на формування духовної культури молоді зумовлений самою природою мистецтва, сутність якого виводиться із цілісного й обов'язкового художнього відображення світу й залежить від тих новоутворень, що пов'язані з особливостями художнього сприймання довкілля. Усі види мистецтва втілюють художньо-естетичне бачення світу, розвинену уяву й фантазію, образне мислення, без яких неможлива будь-яка творчість [6, с.16].

Критерії розвитку творчого потенціалу засобами мистецтва:

- емоційна культура (почуття захопленості, емоційний підйом, радість відкриття, радість спілкування з дітьми, з мистецтвом);
- рівень і якість культурологічних, професійно-педагогічних і психологічних знань;
- рівень загальнокультурної ерудиції;
- рівень розвиненості гуманітарного світогляду (гуманістичне ставлення до світу, людей, оточуючого середовища);
- образне мислення (творча уява, фантазія, інтуїція, асоціативні зв'язки, здатність до переносу асоціацій, розвиненість художнього бачення);
- володіння численними способами творчої художньо-естетичної діяльності [6, с.21].

Практична робота з зазначеної проблеми в Лисичанському педагогічному коледжі спрямована на поетапний розвиток усіх визначених нами структурних компонентів творчого потенціалу засобами мистецтва. На заняттях з навчальних дисциплін «Музика», «Методика музичного виховання», «Основи сценічного та екранного мистецтва», під час проходження педагогічної практики, організації науково-дослідних робіт здійснюється робота, спрямована на досягнення основних функцій мистецтва, що сприяють пробудженню емоційно-естетичних переживань, формуванню естетичного сприйняття, художньо-естетичному аналізу різних творів мистецтва. Студентам пропонуються творчі завдання, спрямовані на розвиток образного мислення (усне малювання, музичні імпровізації, складання літературних мініатюр, віршів, художніх композицій, музично-літературних, літературно-образотворчих тощо).

Вищезазначена робота спрямована на пробудження в кожного студента «душі прекрасних поривань», накопичення художньо-естетичного досвіду спілкування з мистецтвом як духовною цінністю, створення внутрішнього художнього Всесвіту, що дає імпульс до творчості. Виявом розвитку творчого потенціалу на цих заняттях була масова виконавська художньо-естетична діяльність, прагнення кожного продемонструвати свої здібності.

Таким чином, на заняттях з музичних дисциплін у педагогічному коледжі студентів залучають до формування музичної культури, виробленню в них музичного художнього мислення, естетичних поглядів, розширенню їх кругозору.

Розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя сприяє активна робота студентів у позанавчальний час.

Найбільш результативними для виявлення творчої активності студентів стали такі музично-сценічні заходи: розважальні шоу-програми до Дня студента, новорічні студентські шоу-вистави, новорічна фантазія для дітей “Пригоди друзів в музичній країні”, конкурси “Міс коледжу”, «Шанс. Коледж. ua», “Свято Покрови”, «Міс Весна», «Формула успіху», КВК, творчі конкурси професійного спрямування, “Крок до зірок”, “Вчитель ХХІ століття”, презентації, театралізовані розмови, фестиваль “Сузір’я колискової Донбасу”, конкурс української пісні, відкриті засідання «Клубу бардівської пісні», фестиваль «Мистецькі барви Європи» тощо.

Вищезазначені заходи передбачали максимальне використання активного музикування їх учасників у поєднанні з виконанням різноманітних творчих завдань в рамках музично-сценічної діяльності в ролях сценариста, актора, режисера, музиканта тощо. Особливий інтерес у студентів викликав спів під інструментальну фонограму, що пояснюється захопленням молоді естрадною музикою. Кожен виявляв свою творчу активність у найбільш доступній для нього формі музично-сценічної діяльності.

Так, «Свято Покрови» мало на меті відродження та популяризацію козацького руху серед студентської молоді, посилення уваги до різноманіття українського фольклору, виховання патріотизму та любові до рідного краю, мови.

Модель «Свята Покрови» містить різноманітні за жанрами частини, що тематично відповідають задуму: літературно-музична композиція, перегляд уривку з кінофільму «Тарас Бульба», вокальні пісенні номери, хореографічні композиції, читання гуморесок, показові виступи членів козацьких осередків,

вітальні звернення керівників міського козацького осередку. Запропонована модель – це взірць творчого застосування можливостей медіаресурсів у поєднанні з традиційними формами виховання засобами народного фольклору, традицій та історії.

З метою залучення студентів та викладачів до найцінніших надбань європейської культури в коледжі були проведені Дні європейської культурної спадщини - 2010.

У реалізації Програми коледжних Днів європейської культурної спадщини взяли участь викладачі соціально-гуманітарних та загальнотехнічних дисциплін, загальної філології, загальної і дошкільної педагогіки (теоретичні відомості, мультимедійні презентації, студентські Intel-проекти). Такі заходи, як коледжна науково-теоретична конференція «Роль педагогічної спадщини Європи у розвитку сучасної педагогічної науки та освіти»; лекція-концерт «По концертних залах Європи»; круглий стіл «Європа – перехрестя культур і цивілізацій»; фестиваль студентської творчості «Мистецькі барви Європи», лекція-подорож по музеях Європи «Спадщина й творчість європейських художників» продемонстрували знання та вміння викладачів коледжу творчо й доцільно використовувати різноманітні форми роботи із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій: авторські творчі проекти за програмою Intel® «Навчання для майбутнього», виступи з презентаціями, відео-екскурсії, відео-подорожі.

Коледжні Дні Європейської культурної спадщини-2010 поповнили скарбничку яскравого студентського життя, скарбничку інноваційних надбань викладачів і стануть віднині традиційними, що сприятиме реалізації завдань розвитку корпоративної культури.

Ефективною формою розвитку творчих здібностей студентів коледжу є участь у заходах дебатного клубу «Омега». Чотири роки з дня створення клубу керівники плідно працювали над створенням можливостей для самовираження найбільш здібних і соціально-активних студентів. Виступи молоді у дебатних іграх і відкритих дискусіях сприяють формуванню

грамотності в процесі обговорення найбільш актуальних та неоднозначних соціально-гуманітарних проблем, громадянської ініціативності і відповідальності.

У 2009-2010 навчальному році студенти із задоволенням брали участь у дебатних іграх: «Любов + брак», «Технічний прогрес чи техногенний регрес?», «Рухи неформалів в Україні», «Чи зацікавлена молодь в кращому майбутньому країни?».

Оригінальною формою роботи з формування творчого потенціалу особистості в контексті реалізації завдань «Концепції національного виховання» є функціонування клубу «Лелія».

Фольклорний клуб «ЛЕЛІЯ» створено 1 жовтня 1995 року. До складу клубу ввійшло 70 студентів різних спеціальностей. Презентацією клубу стало відкрите засідання «Обжинки. Новосілля». Сценарій свята створювався на основі фольклорних записів, призбираних діалектологічною експедицією в Старобільському, Сватівському районах Луганської області. Наступним кроком стало створення альбому зі спогадами інформантів Східної Слобожанщини «Пісні. Казки. Легенди. Малі фольклорні жанри».

Студенти з інтересом взяли участь у збиранні фольклорного матеріалу. Учасники клубу виступали з інформаційними хвилинами перед студентами різних спеціальностей з метою пропаганди діяльності клубу.

Головна мета культурно-виховної діяльності центру «ЛЕЛІЯ» – виховання духовно багатой, розвиненої особистості, громадянина України, підготовка до організації роботи в освітянських закладах, у тому числі школі – формування вчителя, здатного до творчої активної діяльності з виховання учнівської молоді.

Перехід навчально-творчої діяльності в наукову творчість є одним із важливих показників ефективності всього процесу розвитку творчого потенціалу особистості студента (участь студентів у студентських наукових товариствах, наукових гуртках і групах, олімпіадах, конкурсах, педагогічних читаннях).

Як результат плідної наукової творчості став захист студентських творчих проєктів за програмою «Intel® Навчання для майбутнього»: «Секрет геніальності «короля» вальсів» (I місце на Днях науки – 2009), «Сторінки історії українського романсу» (II місце на Днях науки – 2009), «М.В. Лисенко. Життя в ім'я мистецтва», «Музично-ритмічні рухи як основа дитячої музичної творчості», «Виховний вплив музики П. Чайковського на естетичний розвиток учнів», «Естетичне виховання учнів молодших класів засобами музики через сприймання симфонічної казки С. Прокоф'єва «Петрик та Вовк», «Казкові образи в творчості М. Римського-Корсакова», «Розвиток громадянської культури учнів початкових класів засобами мистецтва» тощо.

Так, у курсовій роботі «Використання комп'ютерних технологій на уроках музики» студентки 4 курсу спеціальності «Початкова освіта» Долженко Ганни особлива увага приділяється значенню запровадження інформаційних технологій на уроках музики, що забезпечують вирішення завдань усебічного розвитку природних творчих здібностей учнів.

Робота вміщує практичну частину – мультимедійний навчально-ігровий комплекс музичних програм та ігор і має вагоме практичне значення. Матеріал роботи може бути використаний при викладанні навчальних дисциплін «Музика», «Методика викладання музики» у вищих навчальних закладах для студентів різних спеціальностей, під час проведення пробних уроків музики та під час проходження переддипломної практики. Результат роботи – 1 місце на захисті курсових робіт.

Новітньою формою розвитку творчого потенціалу особистості засобами мистецтва стала електронна навчальна гра «Музична спадщина України через віки». Електронна навчальна гра – це результат наукової співпраці викладача та студентів з проблеми «Виховний потенціал музичної культури українського народу та його роль у формуванні особистості» Навчальна гра складається з п'яти тематичних блоків музично-теоретичного матеріалу, що представляють різні епохи музичної історії українського народу: «Народні

думи та історичні пісні»; «Колискові»; «М. Лисенко: Творець вічного і прекрасного», «К. Стеценко: Народу вірний син»; «Історія українського романсу».

Навчальна гра містить в собі дві музично-художні галереї: відеоматеріали та аудіозаписи музичних творів; нотний архів; три мультимедійних презентації.

Блок «Перевір себе» дає можливість через виконання універсального тесту, розв'язання головоломок чи кросворду, музичну вікторину перевірити свої знання.

Навчальна гра може бути використаною у роботі учнями, студентами, при проведенні навчальних занять та позакласної виховної роботи.

Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя зумовлюється вимогами держави до високого професіоналізму, його особистісних якостей і загальної культури.

Творчий потенціал особистості – складна структура, що включає емоційну культуру, систему культурологічних, професійно-педагогічних знань, широку загальнокультурну ерудицію, генетично задане обдарування, гуманітарний світогляд, образне мислення, здатність моделювати різноманітні способи творчої діяльності.

Кожна особистість має яскраво виражений індивідуальний творчий потенціал, ефективним засобом розвитку якого є мистецтво. Різні його види сприяють включенню особистості у процес співтворчості з митцем (сприйняття твору, його естетична оцінка, естетичне судження).

Вплив мистецтва на розвиток творчого потенціалу особистості зумовлений усією організацією педагогічного процесу, внаслідок якого формуються творчі здібності, виховується творче мислення, розвивається творчий потенціал.

Вбираючи високу мораль української класичної музики, багатство й чарівну красу народної пісні, студенти коледжу творять свій духовний світ,

який протягом життя визначатиме їхній інтелект та професійну спрямованість.

Таким чином, характерною рисою нашого навчального закладу є прагнення до максимальної естетизації всіх форм життєдіяльності особистості студента (включаючи й освоєння національних художніх надбань – творів народного музичного мистецтва та світової культури), залучення їх до участі в індивідуальній та колективній музично-творчій діяльності. Саме такий напрям виховної роботи коледжу є важливим чинником. Тому проблемою подальшої роботи повинно стати виявлення можливостей застосування сучасних освітніх технологій у формуванні духовної музично-естетичної культури особистості майбутнього педагога.

Література

- 1. Барко В. І., Тютюнников А. М.** Як визначити творчі здібності дитини? / Барко В. І. – К.: Україна, 1991. – 123 с.
- 2. Вербицький В.** Проблеми творчості. Позашкільна педагогічна творчість // Вербицький В. – Рідна школа, – 1999. - №5.
- 3. Козленко В.** Формування творчої особистості учня / Козленко В. – Рідна школа, – 1999. - №5
- 4. Кондратенко Г. Г.** Формування творчої активності майбутніх вчителів музики в процесі їх професійної підготовки / Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені М. Гоголя. / Кондратенко Г. Г. - Ніжин: ДПУ, 2003. - № 2. - с. 108-111.
- 5. Кондратенко Г. Г.** Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в умовах музично-сценічної діяльності / Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укл. П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. - Вип. LIX (59), / Кондратенко Г. Г. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. - с. 78-84.

6. Мартинович Н. С. Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя засобами мистецтва: Методичний посібник / Мартинович Н. С. – 2-е вид., доп. – Луганськ: Альма матер, 2002. – 48 с.

7. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. / Сисоєва С. О. - К.: Поліграф книга, 1996. - 406 с.